

gotovo averziju prema »starom«, čak i kada ono možda nije toliko loše (jer često nema ni dovoljno vremena da se u praksi pokaže kao loše).

U trećem poglavlju razmatra se neravnomernost društvenog razvoja kao »cenu društvenog napretka«. Uzajujući na jednostrani i nedostatke koji u tom pogledu postote u sociološkim teorijama, M. Popović ističe da je jedna od bitnih karakteristika društvenog napredovanja i razvoja njegova neuvedenost ili neravnomernost, koja se manifestuje u više oblika: kao neravnomernost u razvoju između različitih globalnih društava; kao neuvedenost u razvoju između posebnih oblasti, prirodnih grana ili regionalnih unutar jednog globalnog društva; kao neravnomernost u ritmu promene između određenih društvenih podsistema (između ekonomskog, političkog i kulturnog pod sistema u okviru određenog globalnog društva); kao neravnomerna raspodela društvenog tereta napretka, koji se nejednakom rasporeduje na različite društvene klase, stojeve i profesionalne grupe.

Cetvrtog poglavlje posvećeno je nekim sociološkim problemima u razvoju savremenog sveta. Pošto je konstatovao da je današnji svet zahvaćen veoma velikim i brzim promenama, a da je taj ubrzani razvitak započeo stvaranjem kapitalističkog načina proizvodnje u zapadnoj Evropi, autor posvećuje dosta pažnje i prostora već klasičnim raspravama o nastanku zapadnoevropskog kapitalizma. Zadržavajući se u daljoj analizi na problemima industrijskog društva i zemalja u razvoju, on kritikuje one građanske sociologe koji, zanemarujući karakter produkcionih odnosa, kapitalizam i socijalizam identificuju kao »industrijsko društvo« i razvijaju teorije i njihovom »približavanju« (konvergenciji). M. Popović smatra da je pojam »industrijsko društvo« apstraktan »tip« klasifikacije globalnih društava, koji samo delimično, odnosno nepotpuno izražava istorijsku realnost društva savremene epohe. Zato je moguće i istovremeno neophodno da se ovaj pojam povezuje i ukršta s pojmom društveno-ekonomske formacije, koji je sociološki bogatiji.

Što se tiče zemalja u razvoju, one se toliko razlikuju, kako od industrijski razvijenih zemalja, tako i međusobno, da je gotovo nemoguće govoriti o nekoj opštoj, jedinstvenoj zakonitosti njihovog razvoja, ako se pri tom ne uzmu u razmatranje sve relevantne sociološke specifičnosti, počev od stepena tehničke i tehnološke razvijenosti, posebnih slojnih i klasnih karakteristika, pa sve do svojevrsne kulturne tradicije. Knjiga se završava zanimljivim zaključnim razmatranjima, u kojima se, pored zaključaka, iznosi i niz pretpostavki i otvorenilih pitanja.

Kao što je to često slučaj kada je knjiga zajedničko delo dvojice ili više autora, to im omogućava da dublje i svestranije razmotre probleme o kojima se raspravlja. Ali, tu se krije i opasnost ponavljanja, (ne)konistentnosti ili protivrečnosti. Budući da se osnovne teorijske pretpostavke i jednog i drugog sociologa bitnije ne razlikuju, taj je problem u ovom slučaju uglavnom izbegnut, mada ima izvesnog ponavljanja (npr. problem »socijalne statike« i »socijalne dinamike«). Veberova teorija nastanka zapadnoevropskog kapitalizma i sl.). Zahvaljujući prilično raznolikom načinu razmišljanja i argumentacije, to se odveć ne primećuje, ali se postavlja pitanje: kako bi knjiga izgledala da ju je do kraja pisao samo jedan autor? Ovo tim pre što prvi deo, koji je oprezno, čak, reklo bi se, suviše oprezno pisan, deluje nekako zasećeno i nedovršeno, kao da je autor ponestalo prostora ili snage. Drugi deo nije dovoljno iznutra povezan, osobito mu nedostaje razmatranje pitanja zakonitosti, determinizma i socijalne pokretljivosti (mada je neke od ovih problema autor obradivao u drugim svojim knjigama).

Ali, svi ti i slični nedostaci blede pred stvarnim vrednostima ove knjige, u kojoj se pokreću mnoga zanimljiva, složena i otvorena pitanja, koja ne mogu ostaviti ravnodušnim nijednog sociologa, pa i sve one koji hoće da misle svoje vreme i da utiču na svoju sudbinu. Može se reći da istraživačka konцепцијa i rezultati do kojih se deselo obavezuju autore da čine dodatne napore u pravcu zasnivanja jedne celovite marksističke teorije društvenog razvoja. To, naravno ne sprečava i druge da na tome rade. Naprotiv.

DR MUHAMED NUHIĆ: »SISTEM INFORMISANJA U SFRJ«,

»Svetlost«, Sarajevo 1981.

Piše: Miroslav Radojković

Knjiga dr Muhameda Nuhića novi je doprinos izučavanju sistema javnog informisanja u našoj zemlji. I ona i mnoge druge koje su joj prethodile, preporučene su čitateljstvu uz napomenu da se radi o oblasti u kojoj je domaća literatura siromašna. Međutim, pošto je o problemima društvenog komuniciranja u nas napisano već desetak knjiga, a ima i ponešto obimnih istraživanja, vreme je da se o svakom novom prilogu progovori maksimalno kritički. Kvantitet mora doći tek u drugi plan, a pitanju kvaliteta biće posvećen i ovaj prikaz.

»Sistem informisanja u SFRJ« je objavljena doktorska disertacija Muhameda Nuhića, podeljena u deset poglavlja i s pridatom bibliografi-

jom. Takva priroda uslovila je dvostruku ograničenost knjige. S jedne strane, ona je metodologijom i terminologijom primerena zahtevima jedne školske obaveze kao što je sticanje doktora, i verovatno je po strukturi izraz zahteva komisije koja ju je nadgledala. Kada se pažljivo pročita, može se samo konstatovati da je njena deskriptivnost i informativnost verovatno dovoljna da se odlukom izdavača šire publikuje i preuzeme funkciju školskog priručnika, ili čak udžbenika nejbolje za srednji stupanj obrazovanja. Osnovna zamerka koja se tekstu mora uputiti je ipak deskriptivnost. Autor potrebi ideološke projekcije s normama nižeg reda, Ustav sa zakonima, zakone sa samoupravnim aktima, ali do prakse vrlo retko stiže. Osnovna mera analize ostaje u okvirima razmatranja projektovanog sistema informisanja, distanca između normativnog i stvarnog nije premošćena. Najbolji primer za kratku proveru ove tvrdnje može se naći u VII glavi pod naslovom »Novinar u samoupravnom sistemu informisanja SFRJ«. Odeljak je »obraden« citatima dva politička autoriteta, izvodima iz rezolucije XI Kongresa SKJ, uz pomoć definicije novinara iz nekolicine zakona o javnom informisanju, prepričavanjem kodeksa novinarstva i Statuta SNJ. Sopstveni zaključak autor je smetio na poslednjoj stranici, i u njemu, naravno, konstatovao da je novinar takođe subjekt političkog sistema socijalističkog samoupravljanja.

Uzvajajući neke nepotrebne preopštinosti zbog prirode rada (disertacija), najviše smo mogli očekivati u glavi koja je posvećena kritičkom osvrtu na sistem informisanja u SFRJ. Pažljivom čitaocu, kao što je prikazivač, u oči pada samo jedna novina. Reč je o odbacivanju i kriticu događaja kao povoda za informativnu obradu i delovanje u korist kretanja. Međutim, autor se potrudio da nam i ovu originalnu misao zamagli. »Dakle, DOGADAJ je medij posredstvom kojeg građanski sistemi informisanja ostvaruju poziciju čovjeka u građanskom društvu...« (str. 110). Zatim, zalaže se da u samoupravnom sistemu informisanja to bude KRETANJE kao medij. Poslovno već neprecizna terminologija jugoslovenske komunikologije dobila je nov prilog. Tek nakon nekoliko stranica uvidamo da autor pod medijem podrazumeva sadržaj u informacionom sistemu (str. 114). Dakle, događaj ili kretanje su dve vrste sadržaja, ali budući da je »događaj« na mnogo mesta već definisan, Nuhić nem ostaje dužan definiciju »kretanja«. Takođe, ostaje nam dužan razjašnjenje pojma »medij«, jer on od rimskog doba do današnjeg dana, i to u svim jezicima, označava posrednika, središnjeg činioča u procesu komuniciranja. Zašto se na događaj ili na kretanje ne gleda kao na povode ili predmete informativne obrade i delatnosti, nije nam poznato. Tek, može se uočiti ispravno htejenje Nuhića da se založi za neku vrstu integralnog i permanentnog informisanja kao potrebe radnih ljudi i građana u samoupravnom društvu, ali od rudimentarne, poštene namere, pa do razvijene teorijske ekaplikacije ideje još je dalek put.

U najkoretnijim delovima knjige spadaju poglavljia iz prvog dela, u kojima se razmatraju činilici sistema informisanja na našoj zemlji. O idejno-političkim osnovama ne može se raspravljati kao o autorskom doprinosu, dok je prava osnova vrlo dobro obrađena. Međutim, u tom okviru autor je donekle jednostran. Jer, tvrdi da je prvenstveni zadatak pravne regulative »da se informacija zaštiti od pritisaka« (str. 31), upao je u ideološki zamak. Jer,isto toliko je sigurno da je u svakom društvu pravna regulativa potrebna da se određeni pritisici i uticaji na informacije preferiraju kao legitimni, a drugi (pritisaci i uticaji) spreči kao nelegitimni. To je sredstvo kojim raspolaže klasa, a njegovo ruho je u pomenutom slučaju pravo. Na ovo skrećemo pažnju jer je jednostrano i apologetsko tumačenje pravnog uticaja oštetilo kvalitet teksta. U stvari, pravne osnove razmotrene su u pravnim dokumentima počev od Ustava i zakona, dok je samoupravnoj regulativi posvećeno vrlo malo pažnje. A baš njom, baš samoupravnim dokumentima, ostvaruje se proces odumiranja prava u praktičnom vidu, i obezbeđuje se da u red najvažnijih pritisaka i uticaja na informacije dopadnu oni kojima će raspolažati radni ljudi, a zatim i svi ostali građani. Dakle, nije reč o zaštiti informacije od pritisaka, već o revolucionarnom prevratu na strani subjekta i opunomoćenika koji će vršiti uticaj i kontrolu nad informacijama i čitavim sistemom informisanja.

Mnogo prostora ova knjiga posvećuje perspektivi i daljim pravcima razvoja samoupravnog sistema informisanja. Takav je i naslov glave IX, u kojoj se kroz dvanaest tačaka sugerira promene u cilju poboljšanja sistema informisanja. U stvari, to su preporuke koje bi trebalo da eliminišu nedostatke i slabosti merklane u prethodnoj glavi i u koje Nuhić ubraja: prevaziđanje događaja kao medija, konkurenčnost kao štetnu pojavu, neprilagodenost izvora informacija njihovoj odgovornosti, društvenu kritiku, prekide u cirkulaciji informacija na jedinstvenom informacionom području i nedovršenost pravnih osnova. Međutim, i kada na osnovu nabrojanih slabosti, koje su dobro uočene, preporučuje rešenja, prvo se u arsenalu mera poseže za onim koju su normativne. Tako, na primer, samoupravno i teretno organizovanje biva na više mesta preporučeno kao lek »za opštu upotrebu«, kao da je u SIZ-ovima ova delatnost, a uostalom i u svim drugim, već zaista ostvaren princip slobodne razmene rada. Sve što u prilog takvoj zabludi može da iznese autor, on nalazi u samoupravnim opštlim aktima SIZ-ova. Koliko su organizacione forme zaista približile davaoca sredstava ulozi kontrolora i odlučioča o rokovima, sredstvima i načinima informisanja, i dalje nam ostaje nepoznato. Nuhić je, doduše još u uvodu, obećao rezultate istraživanja (pa i vlastitih), ali ih nije dao na uvid.

Na strani slabosti još dve stvari. Prvo, istorijski osvrt postavljen na početku teksta nema nikakvu ulogu u publikovanoj celini. Drugo, na koncu je priložena obilna bibliografija. Međutim, ogromni broj anotiranih radova uopšte nije korišćen pa se postavlja i pitanje: čemu služi selektivna bibliografija! Da li je to mera informisanosti autora ili izvor gradi na osnovu koje je napisan tekst?

»ČILAM BALAM« — KNJIGA O KNJIGAMA, »Bagdala«, Kruševac 1981.

Piše: Bojan Jovanović

Proročka knjiga o knjigama »Čilam-Balam« spada — uz »Popol Vuh«, »Hroniku Kakčikele« i »Rabinal Ači« — u malobrojnu grupu do danas sačuvanu.

Napomena uredništva

U aprilskoj svesci časopisa POLJA (br. 278) pojavilo se više štamarskih grešaka koje su usledile zbog nesolidno obavljenje korekture u štampariji NIŠRO DNEVNIK. Posebno, korektura nije dobro urađena u prikazu knjige Marjana Cipre »Metamorfoze metafizike« našeg saradnika Aleksandra Petrovića. Koristimo ovu priliku da se našim saradnicima i čitaocima izvinimo, nadajući se da u narednim sveskama ovakvih propusta neće biti.